

Rietavo Genius Loci

Su Rietavo istorija susijusios penkios Oginskių kartos. Pirmasis Rietavą 1763 m. pradėjo valdyti M. K. Oginskio senelis Trakų vaivada Tadas Pranciškus Oginskis. Pats M. K. Oginskis Rietavo valdas, kaip nuosavybę, iš carinės Rusijos nupirko 1814 m. už 277 600 sidabro rublių. Del strateginių privalumų – Rietavo dvaro valdos ribojosi su tuometinės Prūsijos valdomis, arti Klaipėdos uostas – M. K. Oginskis įžvelgė ir pagrindinės rezidencijos perkėlimo iš Zalesės (Baltarusija) į Rietavą perspektyvą. Tą netiesiogiai liudija be galo jaudinantis, jo paskutinės kelionės į Rietavą 1820 m. lapkričio mėn. atsiminimai. (...) *Krinta baisi šlapdrība. Permirkę neisbrendami laukai ir keliai. Seši stiprūs arklai įstrėgę tempia pašto karietą. Lėtai slenka nualinto krašto peizažas. Nenusakomas skurdas. Benilštikas kelių taisyčių išdėdėjusių, skarmalautų baudžiauninkų vargas – juos čia suvarė vietiniai carinės valdžios pareigūnai. Oficialus kelionės tikslas – sutvarkyti „Rietavo dvaro nuosavybės reikalus“. Neoficialus – pačiu prastiausiu metų laiku įvertinti strategines prielaidas šiame, nuo carinės valdžios nutolusiame užkampyje, Prūsijos kaimynystėje įkurti paskutinę kunigaikščių Oginskių giminės rezidenciją, čia įkūryti humanizmo principais pagrįsto valstybės modelio viziją. M. K. Oginskis supranta, kad šiam užmojų jo paties gyvenimo nebeužteks – kaip didžiausią atsivėikimo dovaną priims iš katorgiškų kelio tvarkymo darbų išgelbėtų Rietavo kaimiečių dėkingumą, gruodžio speigams kaustant žemę, pasuks tuo pačiu keliu atgal į Vilnius pusę. Nuo Rietavo prasidės priešpaskutinis atsivėikimo su Tėvyne etapas. Kas beieigis atodūsį: „Pracitėje rožės ir erškėčiai, prieš akis – erškėčiai ir tik erškėčiai...“).*

Išnaudojęs visas įmanomas ir neįmanomas galimybes pavergtos Tėvynės laisvei atkurti ar bent jau socialiniam teisingumui apginti, augančios carinės grėsmės akivaizdoje M. K. Oginskis 1822 m. paliko gimtuosius kraštus ir, pasirinkęs emigranto kelią, įsikūrė Florencijoje. Tai buvo paskutinis atsivėikimo su Tėvyne etapas.

Sumanytą perkelti į Rietavą giminės rezidenciją po 1831 m. sukilimo katastrofos ir po M. K. Oginskio mirties (1833 m.) įgyvendino jo sūnus Irenėjus Oginskis. Vėliau pradėtus darbus Žemaitijoje pratęsė jo vaikaičiai – Bogdanas Oginskis (Rietave), Mykolas Oginskis (Plungeje). Oginskių dėka XIX a. susiformavo Rietavo „Genius Loci“ – unikalus kultūros, mokslo, technikos naujovių židinys, davęs Lietuvai pirmąją žemės ūkio mokyklą (1859 m.), pirmąją profesionalią muzikos mokyklą (1872 m.), pirmąją telefono liniją (1882 m.), pirmąją elektrinę (1892 m.), pirmąsias žemės ūkio parodas, pirmuosius Lauryno Ivinskio redaguotus kalendorius, taupomąsias kasas... Oginskių nuopelnu laikytinas baudžiavos panaikinimas 1835 m. Daugiau nei 15 metų Irenėjus Oginskis atidavė carinės imperijos laikmetį pralėkusios reformos įgyvendinimui. Matyt, ne tiek sunku buvo išmokyti buvusius baudžiauninkus ir jų vaikų rašto, kiek sudėtinga įdiegti sugebėjimą šia laisve atsakingai pasinaudoti. Iki šių dienų išlikę legendomis tampantys Rietavo krašto žmonių prisiminimai apie kunigaikščio pamokas... Tai vienas iš Rietavo „Genius Loci“ gyvybingumo įrodymų.

Vytas Rutkauskas

Oginskių dvaro rūmai Rietavė 1875 m.
Dail. Napoleonas Oda. Ilustracija iš albumo „Napoleonas Oda. Senosios Lietuvos vaizdai“, Vilnius, Pradai, 1999

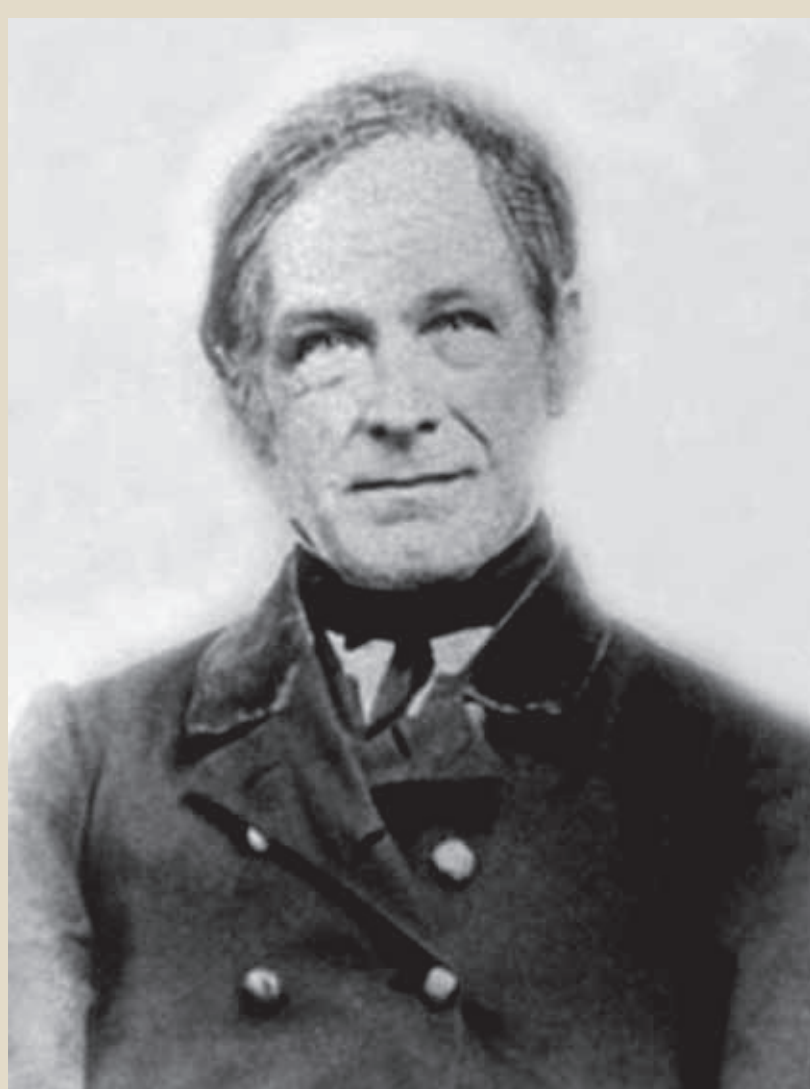
Irenėjus Oginskis (1808-1863) biustas Rietavo šv. arkangelo Mykolo bažnyčioje. Skulptorius Pierre Armandas Katje (Pierre's Armand as Cati'er'sa). Vyto Rutkausko nuotrauka

Olgos Kalinauskytės Oginskienės (~1820-1899) biustas Rietavo šv. arkangelo Mykolo bažnyčioje. Skulptorius Pierre Armandas Katje (Pierre's Armandas Cati'er'sa). Vyto Rutkausko nuotrauka

Irenėjus Oginskis (1808-1863) – kunigaikščių Oginskių giminės rezidencijos Rietave įkūrėjas, Kauno gubernijos švietimo kuratorius, pirmosios Lietuvoje žemės ūkio mokyklos steigėjas, L. Ivinskio Lietuvių kalendorių leidėjas, daugelio kitų socialinių pertvarkymų, švietimo, kultūros idėjų įgyvendintojas. Fotografas nežinomas. Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejus

Mokytojas, visuomenės šviėtėjas, garsiajū kalendorių „Mėtskairių ūksikū“ leidėjas Laurynas Ivinskis, kurio įvairiapusė veiklū Rietave rėmė kunigaikščiai Oginskiai. Fotografas nežinomas. Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejus

Karlas Minichas (Karl Otto von Minich) Irenėjus Oginskio 1859 m. įsteigto Rietavo-agnomijos mokyklūs direktorius. Fotografas nežinomas. Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejus

Bogdanas Oginskis (1848-1909). Fotografas nežinomas. Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejus, F-208

Marija Gabriele Potulicka-Oginskiėnė (1855-1927). Fotografas nežinomas. Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejus, F-287

Įspūdingas Rietavo šv. arkangelo Mykolo bažnyčios „žerandelis“ – 100 lempučių stietynas, kuriame 1892 m. šv. Velykū rytmetį pirmą kartą Lietavoje nušvito elektros šviesa. Vyto Rutkausko nuotrauka

Mykolas Oginskis (M. K. Čiurlionis mceenatas) Laurynas Ivinskis, kurio įvairiapusė veiklū Rietave rėmė kunigaikščiai Oginskiai. Fotografas nežinomas. Žemaičių dalės muziejus, F 718/1

Marija Skuzevska-Oginskiėnė. Fotografas nežinomas. Žemaičių dalės muziejus, F295

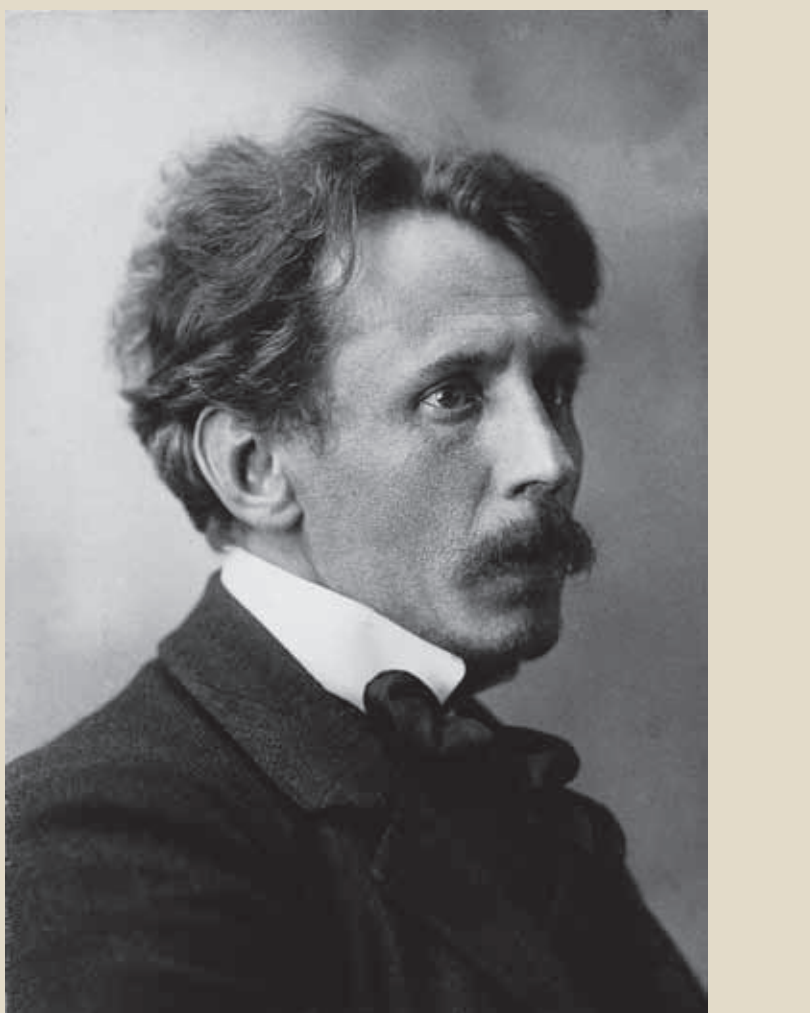
Kunigaikščio Bogdanas Oginskio orkestras (vadovas čekas Jozefas Eduardas Mašėkas) apie 1898 m. Fotografijos autorius nežinomas. Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejus, F-444

Žemės ūkio paroda. Miškininkystės paviljonas. Rietavas. Fotografas Chaimas Kaplanis (apie 1860-1935). 1878 m. Žemaičių dalės muziejus „Auka“, FN 8148

1853-1874 m. kunigaikščių Oginskių rūpesčių pastatytos Rietavo šv. arkangelo Mykolo bažnyčios šiaurinis fasadas. Archit. F. Augustas Štuleris. Vyto Rutkausko nuotrauka

M. K. Čiurlionio portretas. Fotografas Stanislovas Filibertas Fleris (Stanislaw Filibert Fleury 1858-1915). Nacionalinis M. K. Čiurlionio dalės muziejus, CI 45

M. K. Čiurlionis, „Auka“. 1909. Drobė, tempera. Nacionalinis M. K. Čiurlionio dalės muziejus, CI 172

Kunigaikščių Mykolas Oginskis (1849-1902) ir Marijos Skuzevskos-Oginskiėnės (1857-1945) rūmai Plungeje. Šiu metu čia veikia Žemaičių dalės muziejus. Vlodo Gaudėsiūnas nuotrauka

Rietavo dvaro sodyba. Balnieji vartai XX a. pr. Nežinomas fotografas. Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejus